

УДК 929:378 (КДПУ) (1937-1967)

А.Н. КОРСУНСЬКИЙ – ОРГАНІЗАТОР, МАТЕМАТИК, ПЕДАГОГ

Пасічник Н.О., Ріжняк Р.Я.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті досліджуються основні факти науково-педагогічної та управлінської діяльності протягом 1937–1967 років викладача вищої математики фізико-математичного факультету тодішньої «вищої педагогічної школи» м. Кіровограда Абрама Наумовича Корсунського. Визначається характеристика А.Н. Корсунського як високоосвіченого математика, учасника другої світової війни, педагога, науковця.

Ключові слова: *А.Н. Корсунський, математик, викладач, учасник війни, науковець, управлінець.*

A.N. KORSUNSKY – ORGANIZER, MATHEMATICIAN, TEACHER

Pasichnyk N.O., Rizhniak R.Ya.

The Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

The article investigates the main facts of scientific-pedagogical and managerial activity during 1937–1967 by Abram Naumovych Korsunsky, a teacher of higher mathematics at the then Faculty of Physics and Mathematics of the then “higher pedagogical school” in Kirovohrad. The characteristic of A.N. Korsunsky as a highly educated mathematician, participant in World War II, teacher, scientist.

Key words: *A.N. Korsunsky, mathematician, teacher, participant in the war, scientist, manager.*

Протягом 30-х років ХХ століття фізико-математичний факультет формувався як структурний підрозділ майбутнього педагогічного вишу Центральної України. Організовувалося навчання студентів, розвивалася матеріальна база, формувалися кадри викладачів двох кафедр – кафедри фізики та кафедри математики [1]. Саме в цей період, а точніше в другій половині 30-х років на фізико-математичному факультеті розпочав свою діяльність математик Абрам Наумович Корсунський.

Народився Абрам Корсунський 2 травня 1907 року у Знам'янці, яка відносилася тоді до Олександрійського повіту Херсонської губернії (зараз – до

Кіровоградської області) в сім'ї службовця. Коли Абраму виповнилося 10 років, його батько завершив кар'єру службовця і зайнявся роздрібною торгівлею. А 1919 року вся сім'я переїхала до м. Єлисаветграда (тепер – Кропивницький), де Абрам 1923 року закінчив спочатку семирічну школу, а 1925 року – кооперативну школу. Розпочав свою трудову діяльність Абрам Корсунський з 1925 року на тимчасових роботах на заводах «Вілка» й «Смичка» (до 1927 року), потім працював протягом одного року в експедиції окружної газети [5]. Протягом 1928–1932 років Абрам Наумович працював вчителем: спочатку у Захарівській початковій школі (1928–1930 рр., с. Захарівка Рівненського району, протягом роботи у цій школі він був обраний членом Захарівської сільської ради), потім у Олексіївській неповній середній школі (1930–1931 рр., с. Олексіївка Новоукраїнського району), нарешті у Піщано-Бридській семирічній школі (1931–1932 рр., с. Піщаний Брід Новоукраїнського району).

1932 року розпочинається новий етап у біографії А.Н. Корсунського – за рішенням місцевого комітету профспілок він був направлений на навчання до Одеського державного університету. Протягом 2-х років навчання в університеті Абрам Корсунський обирався заступником голови студентського профспілкового комітету університету. Завершив навчання в університеті Абрам Наумович 1937 року, закінчивши на «відмінно» математичне відділення фізико-математичного факультету Одеського університету за спеціальністю Механіка з присвоєнням кваліфікації «математик-механік» (диплом з відзнакою № 532396, реєстраційний № 514 від 05.07.1937 р.) [5, арк. 181].

Після закінчення університету, того ж 1937 року, А.Н. Корсунський був направлений Міністерством освіти Української РСР на роботу викладачем математики Кіровського учительського інституту, у якому й працював спочатку викладачем кафедри математики (завідував кафедрою на той час М.М. Лепський), а згодом – старшим викладачем цієї ж кафедри [6, с. 48]. Початок війни 1941 року Радянського Союзу з Німеччиною перервав викладацьку кар'єру Абрама Корсунського. У серпні 1941 року він евакуювався

з сім'єю до Узбекистану, а в січні 1942 року був мобілізований до лав Радянської Армії [4, с. 89–90], [7].

А.Н. Корсунський пройшов всю війну дорогами тодішнього Радянського Союзу, Польщі, Чехословаччини та Німеччини. Спочатку він служив командиром взводу боєпостачання окремого дивізіону 121-ї дивізії, потім (з травня 1942 р. до березня 1943 р.) – заступником командира штабної батареї 47-го гвардійського дивізіону 99-го артилерійського полку, пізніше (до липня 1943 р.) – начальником розвідки 2-го дивізіону 99 артилерійського полку, потім (до вересня 1943 р.) – помічником начальника штабу з розвідки 154-го артилерійського полку 4-го Українського фронту, нарешті (до серпня 1945 р.) – командиром штабної батареї 34-го окремого корпусу 5-ї гвардійської танкової армії [5, арк. 185]. У вересні 1945 року у званні гвардії капітана А.Н. Корсунський був демобілізований з лав Радянської Армії. За час служби в армії (у червні 1945 р.) Абрам Наумович був прийнятий до лав комуністичної партії. За участь у війні був нагороджений орденом «Червоної Зірки» (1943 р.), двома орденами «Вітчизняної війни II ступеня» (1944 та 1945 рр.), медалями «За звільнення Праги» (1945 р.) та «За перемогу над Німеччиною» (1945 р.).

З жовтня 1945 року А.Н. Корсунський повернувся в Кіровоград до рідного інституту старшим викладачем кафедри математики фізико-математичного факультету. А вже в лютому місяці 1946 року він був призначений деканом фізико-математичного факультету [5, арк. 178] (цікаво, що затвердження його на цій посаді міністерством відбулося пізніше – наказ № 529 від 24.02.1947 р. підписаний заступником Міністра освіти УРСР І.О. Гуленком [5, арк. 179]). Своєрідним визнанням заслуг протягом 5-річного перебування А.Н. Корсунського на посаді декана фізмату є його нагородження 1951 року медаллю «За трудову доблесть» та характеристика, підписана тодішнім ректором інституту С.К. Королюком та секретарем партійної організації С. Сергієнком, у якій зазначається, що Абрам Наумович як керівник факультету «приділяє серйозну увагу питанням якості викладання фізико-математичних наук... з розумінням великої відповідальності готує та читає лекції, які

відзначаються високим ідейно-теоретичним рівнем» (переклад з російської авторів статті). Крім того, у характеристиці було зазначено, що «тов. Корсунський, працюючи над підвищенням своїх теоретичних знань, бере активну участь в роботі постійно діючого семінару викладачів філософії, закінчив вечірній Університет марксизму-ленінізму» (переклад з російської авторів статті) [5, арк. 186]. За свідченнями сучасників А.Н. Корсунський брав активну участь у відновленні роботи факультету після руйнувань, що завдала війна [6, с. 34]. За час перебування деканом він основну увагу приділив кадровому комплектуванню факультету, взявши за основу своєї кадрової політики поповнення викладацького складу кафедр за рахунок здібних випускників фізмату.

У 1950/1951 навчальному році після призначення В.І. Коби завідувачем кафедри математики працювала в такому складі: В.І. Коба – завідувач кафедри, М.М. Лепський, М.Ф. Лембертський, Л.К. Юрченко, А.Н. Корсунський, Н.Я. Прайсман. На той час кафедра була укомплектована викладачами досить високої кваліфікації, які повністю забезпечували навчальний процес на факультеті. Про це писав у своєму звіті голова ДЕК 1949 року, доцент Соломотон: «Викладання математичних дисциплін на фізико-математичному факультеті вчительського та педагогічного інститутів поставлено на достатньо високому науковому рівні». Але не всі викладачі довго затримувались на кафедрі. У 1957 році розрахувався В.І. Коба (завідувачем кафедрою математики став Г.Ф. Якунін), пішли з кафедри М.Ф. Лембертський і Л.К. Юрченко, передчасно в 1961 році помер М.М. Лепський. І тільки довгий час на кафедрі були незмінними А.Н. Корсунський та Н.Я. Прайсман [6, с. 34].

1951 року Абрама Наумовича було звільнено від обов'язків декана фізико-математичного факультету та призначено виконувачем обов'язки заступника директора інституту з науково-навчальної роботи (наказ № 101 від 02.10.1951 р. підписаний тодішнім ректором С.К. Королюком) [5, арк. 182]. Працюючи на цій посаді та продовжуючи бути старшим викладачем кафедри математики і викладаючи при цьому математичний аналіз для майбутніх вчителів

математики та математичну фізику для майбутніх вчителів фізики, А.Н. Корсунський 1952 року склав екзамени кандидатського мінімуму. Працював Абрам Наумович на посаді заступника директора до 1954 року і був звільнений «за скороченням посади» (наказ № 6 від 23.01.1954 р.) [5, арк. 183].

А.Н. Корсунський продовжив у статусі старшого викладача працювати на кафедрі математики та займатися науково-дослідною роботою. У Наукових записках інституту 1957 та 1959 років виходять статті за його авторством «Вивчення теми «Комплексні числа» у середній школі» [2] та «З історії розвитку поняття комплексного числа» [3].

Стаття «Вивчення теми «Комплексні числа» у середній школі» представляла собою скорочений варіант методичної розробки, за якою у школах м. Кіровограду (№ 5, 19, 30) викладалася протягом 1954–1956 років тема «Комплексні числа». З початку 50-х років А.Н. Корсунський досліджував стан викладання цієї теми. У результаті дослідження він прийшов до висновку, що методична розробка теми «Комплексні числа» зробила виклад теми більш зрозумілим для учнів. Статтею Абрам Наумович підбиває підсумки формування в учнів середньої школи поняття про числові множини, розглядаючи цю проблему з точки зору аналізу необхідності поступового розширення поняття про число. При цьому автор у статті ретельно аналізує основні закономірності вивчення кожної числової множини, маючи чітке переконання у вірності обраної послідовності вивчення таких множин: натуральні числа, дробові числа, від'ємні та раціональні числа, ірраціональні числа, дійсні числа. А.Н. Корсунський, маючи колосальний досвід читання математичного аналізу (а, отже, і досконало розуміючи особливості аксіоматичного підходу до побудови теорії дійсних чисел), детально та переконливо аналізує особливості вивчення кожної числової множини, вказуючи також на типові помилки вчителів та методистів (так, автор вказує, що після обґрунтування синтезу раціональних та ірраціональних чисел замість слова «ірраціональний» слід користуватися терміном «дійсний»). Підсумовуючи виклад програмового шкільного матеріалу, А.Н. Корсунський

узагальнює особливості розширення поняття про число: «1) кожне розширення поняття числа містить, як окремий випадок, попередню числову множину; 2) властивості попередньої числової множини мають місце і для розширеної; 3) розширена числова множина має нові властивості» [2, с. 108]. У другій частині статті автор подає систематизований виклад експериментального матеріалу про викладання учням відомостей про комплексні числа: поняття про комплексне число, обґрунтування необхідності розширення множини дійсних чисел до множини комплексних чисел, особливості геометричної ілюстрації комплексних чисел, алгебраїчна та тригонометрична форма комплексного числа, дії над комплексними числами в алгебраїчній та тригонометричній формах. Підсумовуючи результати дослідницької роботи, А.Н. Корсунський пропонує в статті апробований варіант розподілу годин для вивчення теми «Комплексні числа» старшокласниками середньої школи.

Зміст другої статті «З історії розвитку поняття комплексного числа» свідчить про те, що крім вправного математика та педагога, А.Н. Корсунський був ще й кваліфікованим істориком науки. Саме так можна оцінити професійний аналіз основних історичних етапів історії розвитку поняття комплексного числа, здійснений автором. А.Н. Корсунський досить детально описав перші «підозри» математиків-індусів Брамагупти та Бхаскари щодо існування квадратних коренів з від'ємного числа, перші спроби італійських математиків Сципіона дель Феро, Миколи Тарталья та Джироламо Кардано використання алгебраїчного способу для розв'язування рівняння третього степеня, дослідження «незвідного» випадку формули Кардано ще одним італійцем Рафаелем Бомбеллі, визнання фламандським математиком Альбертом Жіраром існування від'ємних та уявних коренів рівнянь, першу в історії математики графічну інтерпретацію квадратного кореня з від'ємного числа, яка була запропонована англійським математиком Джоном Валлісом, нарешті – пошуки Ісака Ньютона реального з'ясування ролі уявних чисел в розв'язуванні математичних задач та обґрунтування ним необхідності існування уявних чисел. Автором статті був досліджений процес узагальнення поняття

комплексного числа та деякі застосування комплексних чисел математиками у XVIII столітті. Абрам Корсунський описує та піддає фаховому аналізу найбільш яскраві факти цього процесу – дискусію (через листування) німецького математика Готфріда Вільгельма Ляйбніца та швейцарського математика Йогана Бернуллі щодо розгляду інтегралів виду

$$\int \frac{dx}{ax + b},$$

де a та b – уявні числа, як уявних логарифмів; логіку виведення відомої формули англійського математика французького походження Абрахама де Муавра; вдалу геометричну ілюстрацію властивостей функцій від уявних величин, яку здійснив німецький математик Нібур Карстен; дослідження швейцарського математика Леонарда Ойлера, який першим з математиків застосував комплексну змінну для інтегрування дійсних функцій, започаткувавши цим самим створення методу, що згодом став найважливішим для розвитку теорії аналітичних функцій. Абрам Наумович аналізує також дослідження математиків, які стали вирішальними у створенні теорії комплексних чисел – створення повної геометричної інтерпретації комплексних чисел та дій над ними, яку незалежно один від одного запропонували норвезький математик Каспар Вессель та французький математик швейцарського походження Жан Робер Арган; введення термінології та створення систематичної теорії цілих комплексних чисел великим німецьким математиком Карлом Фрідріхом Гауссом. Автор у статті підсумовує, що «історія розвитку поняття комплексного числа показує те величезне значення, яке відіграла геометрична інтерпретація для освоєння і правильного розуміння цього поняття» [3, с. 71].

Обидві названі публікації А.Н. Корсунського, не дивлячись на досить високий рівень аналітичних викладок, за версією самого автора названі методичними працями та були призначені для організації вивчення школярами елементів теорії комплексних чисел.

1965 року в кар'єрі Абрама Наумовича відбувається зміна – він в результаті голосування вченої ради фізико-математичного факультету обирається заступником декана факультету (протокол № 3 від 19.04.1965 р, 8 голосів «за», 2 голоси «проти») [5, арк. 190]. Цього ж 1965 року (а саме 5 червня) ректорат інституту визнав доцільним поділ кафедри математики на дві: кафедру вищої математики (завідувач Оліфер Г.М., працював завідувачем кафедри вищої математики до 1967 року) і кафедру елементарної математики (завідувач Чашечников С.М., який працював завідувачем кафедри елементарної математики до 1967 року, а потім до 1975 року працював завідувачем кафедри вищої математики) [6, с. 45]. Згідно наказу № 89-а від 30.06.1965 р. А.Н. Корсунський призначається старшим викладачем кафедри вищої математики з формулюванням «вважати переобраним» [5, арк. 191]. Завершив свою науково-педагогічну кар'єру Абрам Наумович 1 вересня 1967 року, пішовши з посади старшого викладача цієї ж кафедри на заслужений відпочинок (пункт 6 наказу № 206 від 28.08.1967 р. [5, арк. 192]).

Красномовними є відгуки тодішніх студентів про А.Н. Корсунського. Так, випускник фізмату 1953 року С.У. Гончаренко (який став у подальшому академіком Академії педагогічних наук України та провідним спеціалістом Інституту професійної освіти та освіти дорослих НАПН України) писав у свої спогадах: *«З почуттям глибокої поваги і вдячності я згадую сьогодні декана факультету, капітана Радянської Армії у відставці Абрама Наумовича Корсунського. Він був глибоким знавцем математичного аналізу і добре читав його курс, але сьогодні я його згадую як справжнього інтелігента, толерантну і глибоко порядну людину, яка добре розуміла студентські проблеми і завжди була готова допомогти студенту»* [6, с. 108]. З особливою теплотою та повагою згадують Абрама Наумовича випускники 1959 року Сергій Гаврилович Мельничук [6, с. 113] та Юрій Іванович Волков [6, с. 110], а також випускник нашого факультету 1966 року Володимир Миколайович Євладенко [6, с. 125].

Отже, Абрам Наумович Корсунський увійшов в історію нашого університету як кваліфікований та освічений математик, професійний педагог і науковець, невтомний організатор навчального процесу спочатку в межах кафедри математики, а згодом і фізико-математичного факультету в цілому. На всіх ділянках науково-педагогічної діяльності він вирізнявся серйозним та виваженим ставленням до своїх обов'язків викладача педагогічного вишу. Гідно пройшов випробування війною, був одним із найсильніших викладачів вищої математики на факультеті, виховав та прищепив любов до математики цілому поколінню вчителів.

Список використаної літератури

1. Королюк С.К. До двадцятиріччя існування Кіровоградського педінституту ім. О.С. Пушкіна. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна*. 1951. Том 1. Київ, Радянська школа. 3–24.
2. Корсунський А.Н. Вивчення теми «Комплексні числа» у середній школі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна*. 1957. Том III. Київ, Радянська школа. 99–117.
3. Корсунський А.Н. З історії розвитку поняття комплексного числа. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна*. 1959. Том VII. Кіровоград, КДПУ ім. О.С. Пушкіна, Кіровоградська обласна друкарня імені Г.М. Димитрова. 51–71.
4. Садовий М.І., Біденко Н.І., Лазаренко Д.С. Ніхто не забутий, ніщо не забуте: Біографічні відомості про учасників Великої Вітчизняної війни викладачів та працівників Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Кіровоград, ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2014. 187.
5. Особові справи працівників інституту, які мають наукові ступені та звання (Копилов – Костюкевич). Архів Кіровоградського державного педагогічного інституту імені В.К. Винниченка. Том 18. Арк. 176–193.

6. Фізико-математичному факультету – вісімдесят: витоки, становлення, сьогодення, перспективи. Загальна редакція Р.Я. Ріжняка. Кіровоград, КОД, 2010. 160 с.

7. Холявенко П.Г. Щоденник. Поточний архів фізико-математичного факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.